

تربیت دینی جای خود را به آموزش مفاهیم داده است / راهکار ارتقای فرهنگ دینی

یک عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با ابراز نگرانی از اینکه نظام تربیتی به حاشیه رانده شده و نظام آموزشی اصل گردیده است، تأکید کرد: مهمترین آسیب جدی در حوزه فرهنگ دینی این است...

یک عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با ابراز نگرانی از اینکه نظام تربیتی به حاشیه رانده شده و نظام آموزشی اصل گردیده است، تأکید کرد: مهمترین آسیب جدی در حوزه فرهنگ دینی این است که صرفاً تلاش می‌کنیم مفاهیم دینی را به گوش مخاطبانمان برسانیم اما در تربیت شان اقدام بایسته ای نکرده ایم.

حجت الاسلام والمسلمین دکتر عبدالکریم بهجت پور، عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در گفتگو با خبرنگار مهر درباره نقاط قوت و ضعف فرهنگ دینی جامعه ایران گفت: فرهنگ دینی به معنای بخشهای نهادهای شده بینشی، ارزشی و رفتاری برگرفته از دین در زندگی مردم است چه به صورت فردی و چه اجتماعی؛ که دامنه آن به گستردگی دین است. اما به طور کلی آن مقداری که الان از حضور دین در زندگی مردم می‌توان نتیجه گرفت اینکه جامعه ایران از جهت نهادینه شدن و فرهنگ شدن دین در عرصه های مختلف زندگی دارای نمره متوسطی است.

انتقال فرهنگی غیر از انتقال مفاهیم است

وی در ادامه درباره راهکار ارتقای فرهنگ دینی مردم گفت: انتقال فرهنگی غیر از انتقال مفاهیم است و متأسفانه آنچه در حال وقوع است و آسیبی که در آموزشهای دینی و تربیت دینی ما صورت می‌گیرد، این است که تربیت دینی جای خود را به آموزش مفاهیم داده است و به جامعه ما بیش از حد لازم آموزش داده می‌شود اما برای تربیت دینی جامعه تلاش بایسته ای صورت نمی‌گیرد.

این قرآن پژوه یادآور شد: این مسئله دقیقاً موضوعی است که ما از آن غفلت کرده ایم. ببینید ما در نظام اسلامی و نظام دینی، پیغمبری داشتیم که این پیغمبر مسئولیت داشت تا دست مردم را بگیرد و گام به گام آنها را از ظلمات بینشی، ارزشی و رفتاری شان خارج کند و در قالبهای نورانی و سر خط صراط مستقیم بگذارد آنچنان که خداوند در نخستین آیه سوره مبارکه ابراهیم می‌فرماید: "كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ". خداوند در این آیه می‌فرماید که پیغمبر من این کتاب را در اختیار تو گذاشتم تا تو به وسیله این کتاب و مضامین آن دست مردم را بگیری و از ظلمات خارج شان کنی؛ نه اینکه صرفاً به آنها بگویی که اینگونه خارج می‌شوید و این کتاب راه خروج و مفاهیم مربوط به خروج از ظلمات را به شما نشان می‌دهد؛ خیر. پیغمبر باید دست مردم را در دست خود بگیرد و پا به پا ببرد و هشدار بدهد و بشارت دهد و سر گذرگاه های خطرناک تذکرشان دهد و در مقابل هجمه هایی که به اعتقادات یا ارزشهایشان و رفتارشان می‌شود از آنها حمایت کند.

تبیین نقش تربیتی علما در میان مردم/ اکثر روایات اسلامی محصول گفتگوهاست نه محصول کلاسها و آموزشها

نویسنده کتاب «درآمدی بر اصول تحول فرهنگی» تأکید کرد: کار پیغمبری همین است و اگر این اتفاق می‌افتاد و این اتفاقی که پیامبر(ص) رقم زد و امت اسلامی را تشکیل داد و این کار بعد از ایشان ادامه پیدا می‌کرد آن وقت مدرسه تربیت دینی به راه خود ادامه می‌داد. ما در دورانی که زیر سایه اهل بیت(ع) بودیم، این بزرگان دقیقاً همان کاری که پیامبر اکرم(ص) کردند را انجام دادند. ما در دوره هایی زیر نظر علمای بزرگی بودیم که آنها در زندگی مردم بودند و با مردم زندگی می‌کردند، آموزش نمی‌دادند، بلکه آموزش مقدمه ای بود برای تغییری که آنها دنبالشان بودند. چشم در چشم مردم بودند و هم در زندگی مردم بودند و در شادی و غم شان و در نشست و برخاست شان مردم را تربیت می‌کردند.

وی با بیان اینکه روایات اسلامی که از اهل بیت(ع) به ما رسیده است بخش بسیار بسیاری از آن محصول گفتگوهاست نه محصول کلاسها و آموزشها، تصریح کرد: یعنی ائمه اطهار(ع) واقعاً با مردم زندگی می‌کردند و در ضمن زندگی با مردم، آنها را تغییر می‌دادند اما این روش بعدها به دلایلی از جمله کمبود مربیان توانای دینی که بتوانند با مردم زندگی کنند و در کنار مردم باشند و چشم در چشم و گام در گام اینها را پا به پای معارف دینی بالا ببرند، از بین رفت. چون این اتفاق نیفتاد و یک انبوه جمعیتی با کمی نیروی مربیان دینی پدید آمد، در این شرایط به سمت ابزار غیرمستقیم مثل انواع رسانه های صوتی، تصویری، مکتوب، دیجیتال و ... رفتیم و در این فضا، بیشتر به مردم مفاهیم دینی را منتقل کردیم و تدبیری نکردیم که چگونه از این مجموعه و ابزار استفاده کنیم و آن ضعف حضور در کنار مردم و همراهی با مردم و نگاه تربیتی را پر کنیم بلکه به دلیل خاصیت عمومی رسانه، رویکرد ما آموزشی شد و نه رویکرد تربیتی.

عدم سنجش معلم دینی و استاد معارف از حیث قدرت تأثیرگذاری معنوی در مخاطب

این پژوهشگر و استاد حوزه و دانشگاه یادآور شد: ما غالباً مفاهیم را به فرزندانمان منتقل کرده ایم لذا می‌بینید که در جامعه ما اطلاعات جوانان از دین کم نیست و برخی از افرادی که هیچ بروز دینی ندارند اما اطلاعات دینی شان بالاست و نمرات خوبی هم از دروس دینی در دبیرستان و دانشگاه هم می‌گیرند؛ اما همین افراد که نمرات بالایی از مفاهیم دینی گرفته اند، وقتی رفتارشان را می‌بینید در مورد همان مقولات و مفاهیم، نمره قابل قبولی نمی‌گیرند چون یک گسلی بین نمره آموزش و نمره

تربیت اتفاق افتاده است.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی افزود: مهمترین آسیب جدی در حوزه فرهنگ دینی این است که صرفاً تلاش می‌کنیم مفاهیم دینی را به گوش مخاطبانمان برسانیم اما در تربیت شان اقدام بایسته ای نکرده ایم. مثلاً مربی و معلم دینی و یک استاد معارف از حیث صلاحیتهای علمی گزینش می‌شود اما از حیث قدرت نفوذ و تأثیرگذاری معنوی در مخاطبین ارزیابی نمی‌شود، در صورتی که این بسیار اهمیت دارد یعنی شما مفاهیمی را به دست کسی دهید که این مفاهیم را مثل یک تکنولوژی تبدیل به صنعتی به نام «تربیت» کند، ما یک مفاهیم داریم به نام «مفاهیم دینی» که باید در اختیار فردی به نام عالم قرار گیرد که او با استفاده از این مفاهیم و خرج کردن در جای خودش نقش تأثیرگذار تربیت داشته باشد اما متأسفانه در جامعه ما از طریق کنکور فرد و یا افرادی را برای دروس دینی و معارف انتخاب می‌کنیم، خب معیارمان نمره و قبولی در کنکور و بعد گذراندن دروس است و بعد انتظاری بیش از این نداریم که این مفاهیم را صرفاً منتقل کند.

نظام تربیتی به حاشیه رانده شده است

نویسنده تفسیر تنزیلی تأکید کرد: وقتی نظام تربیتی مان به حاشیه رانده شده است و نظام آموزشی اصل شده است در این جابه جایی روشی - که بسیار بسیار مهم است - نباید انتظار داشته باشیم که بین عمل و ترجیحا دانسته، توافقی صورت گیرد، ممکن است دانسته ها بسیار باشد اما عمل بسیار اندک باشد. شما می‌بینید در نسلهای گذشته که با علمای ربانی نشست و برخاست داشتند ممکن است که اطلاعات دینی و علمی شان پایین باشد اما بروز دینی شان و نگاه عملی شان کاملاً متناسب با معیارهای دینی بود. چون آنها را در مقدار دانش شان خوب تربیت کرده بودند.

راهکارهایی برای ارتقاء فرهنگ دینی

حجت الاسلام بهجت‌پور در ارائه راهکاری که خانواده ها را در نهادینه کردن فرهنگ دینی یاری کند، گفت: البته در این موضوع صرفاً نباید خانواده مورد توجه باشد، درست است خانواده بهترین و مهمترین گزینه برای انتقال مفاهیم دینی و یا تربیت دینی است اما امروزه ما در شبکه ای به سر می‌بریم که در این شبکه نقش خانواده ها را در غالب موارد کمرنگ می‌کند. یعنی الان بیشتر از اینکه بچه های ما تحت تأثیر خانواده هایشان باشند، تحت تأثیر نظام آموزش و پرورش، رسانه ها، گروه همسالان و... هستند و نمی‌خواهیم فشار را بر سر خانواده بیاوریم اما باید پذیرفت که نزدیکترین و مؤثرترین افراد به اجرای پیامبرانه ای که گفته شد، و دلسوزی و شفقتی که انتظار می‌رود در والدین و در خانواده تجلی پیدا می‌کند.

وی افزود: پیامبر اکرم(ص) وقتی می‌خواهد اوج رأفت و دلسوزی خود را به مردم نشان دهد می‌فرماید: "انا و علی ابواه هذه الامة". من و علی پدران این امت هستیم. یک پدر چقدر دلسوز است و چقدر تدبیر می‌کند نسبت به آینده فرزندانش؟ حضرت می‌فرماید: من پیغمبر نقشم، نقش یک پدر است. پس با وجود اینکه باید پذیرفت والدین و خانواده تنها کانون تأثیرگذار در فرزندان نیستند اما باید بپذیریم که مهمترین کانون تأثیرگذار در فرزندان هستند. بنابراین به میزانی که پدران و مادران بتوانند برای انتقال درست آن چیزی که از فرهنگ دینی به دست آوردند، تدبیر کنند، در تربیت نسل بعد موفق خواهند بود. مثلاً مهر به اهل بیت(ع) یا مهر به حضرت حجت(عج) و ... الان در ایران نهادینه شده و به راحتی از والدین به نسلهای بعدی منتقل می‌شود و هزینه زیادی هم ندارد. خب به همین نسبت پدران و مادران دانسته های زیادی دارند و یا فرهنگ نسبتاً مناسبی را از معارف دین با خود حمل می‌کنند مثل عفت، حیا، سخاوت، صله ارحام، ادب به بزرگتر و... اینها مفاهیمی است که گاهی مادران و گاهی پدران خودشان انجام می‌دهند اما برای نهادینه شدن آن در فرزندان تلاش نمی‌کنند. ما باید در این زمینه آگاه باشیم و بدانیم که مؤثرترین کانون انتقال این مفاهیم والدین و خانواده است.

لزم فراگیری مهارتهای تربیتی در انتقال فرهنگ دینی

این پژوهشگر و استاد حوزه و دانشگاه تصریح کرد: در گام اول باید به خانواده ها بگوییم که شما بخشی از فرهنگ دینی را با خود دارید و این را به عنوان یک وظیفه بر دوش بگیرید که این مفاهیم را که با سختی و تلاش نسلهای گذشته برای شما فرهنگ شده به نسل بعدی منتقل کنید که البته این نیازمند مهارت است. ما باید به خانواده ها کمک کنیم یا از تجارب گذشتگان شان استفاده کنند و یا خود بروند و مهارتهای انتقال و نهادینه کردن این مفاهیم را با توجه به علومی که در حوزه تربیت هست، به نسل بعدی منتقل کنند. تربیت مهارت است و نباید بدان بی‌توجه بود و به اتفاق و سلیقه آن را برگزار کنند.

بهجت‌پور یادآور شد: نکته بعدی این است که خانواده های ما امروز باید بپذیرند آن معدل مناسب را از فرهنگ دینی هنوز با خود ندارند و خودشان هم باید برای رفع جبران این نقص، به فراگیری بپردازند. اینها را از علمای شان فراگیرند و به زحمت هم که شده است در پی این مسئله بروند چراکه امام سجاد(ع) می‌فرماید: اگر مردم می‌دانستند در طلب دین چه برکاتی وجود دارد، خودشان را به راههای طولانی وادار می‌کردند ولو اینکه خونشان ریخته شود و یا سختی مسافرت در دریاها را تحمل می‌کردند.

این مفسر قرآن در پایان سخنانش به نقش نسل فعلی در ارتقای فرهنگ دینی تأکید کرد و گفت: ممکن است والدین و خانواده توان کافی را از لحاظ دینی نداشته باشند، اما باید به نسل جوان که آگاه است و می‌خواهد جامعه را از نسل فعلی تحویل بگیرد، بگوییم که شما منتظر پدران و مادران تان نباشید و خودتان به سمت کشف منابع تربیت دینی بروید و نقصهایتان را رفع کنید و با قرآن مأنوس شوید چراکه قدرت تربیت را دارد و علمای فرزانه را پیدا کنید و با آنها زندگی کنید. در روایات توصیه شده است که با علما رفت و آمد کنید و در بهره گرفتن از آنها صبور باشید. ما باید نسل جدید را برای اینکه مسئولیت خویش را در

این فضا بر عهده گیرد، ترغیب کنیم که نقضی را خانواده ها فعلا در انتقال فرهنگی با آن روبرو هستند، با تجربه همنشینی با علما و نوشته های تربیتی علما جبران کنند.